
УДК 082
ББК 94
Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. Wyszogrodzka, 16
e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zł.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Nauka w świecie współczesnym. (29.05.2013 - 31.05.2013) - Łódź: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. - 108 str.
ISBN:978-83-63620-01-1 (t.2)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.05.2013 - 31.05.2013 roku. Łódź.
Część 2.

**УДК 082
ББК 94**

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

ISBN: 978-83-63620-01-1 (t.2)

"Diamond trading tour" ©

1. Крюков А.В.	5
ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В ГАЛИЧИНІ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ	
2. Мохір Л. В.	8
ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА СТАТУТ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ВІДДІЛУ ІМПЕРАТОРСЬКОГО РОСІЙСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА	
3. Науменко Л. В.	15
ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ М.І. СІКОРСЬКОГО – ХРАНИТЕЛЬ БЕЗСМЕРТНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	
SEKSCJA 13. PEDAGOGIKA. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)	
4. Петренко Н. В.	18
ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ	
SEKSCJA 15. NAUK PSYCHOLOGICZNYCH. (ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)	
5. Epanchintseva G.A., Kozlovskaja T.N., Molokostova A.M., Issina I.V.	23
ABOUT NEW TENDENCIES OF DIAGNOSTICS OF MANIFESTATIONS OF SELF-DESTROYING BEHAVIOR AND SOCIAL RISKS OF SCHOOL STUDENTS	
6. Журавель А.В., Сидоренко В.М.	28
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ОСВІТИ ДО КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
7. Бойко О. В.	39
ДИФФЕРЕНЦІРОВАННИЙ ПОДХІД В ОБУЧЕННІ І ОБРАЗОВАННІ	
8. Буйван Е. В.	41
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРІОДУ ЮНОСТІ	
9. Гера Т.І.	44
ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ	
10. Зимянський А.	49
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВОЇ СКЛАДОВОЇ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ	
11. Ключко А. В.	55
МАКИАВЕЛЛИЗМ КАК ЯВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА	
12. Безладнова М. Ю.	57
ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ЭТНИЧЕСКИХ ГРУПП, ПОСТОЯННО ПРОЖИВАЮЩИХ НА ТЕРРИТОРИИ АСТРАХАНСКОЙ ОБЛАСТИ	

13. Гущина В.Д.	63
ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ПРОФИЛИРОВАНИЕ И КОРРЕКЦИЯ ПОДРОСТКОВ С КРИМИНАЛЬНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ	
SEKSCJA 17. NAUKI SPOŁECZNE.(СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)	
14. Аржаных Т.Ф.	70
ИСТОРИЧЕСКАЯ ПАМЯТЬ РОССИЙСКОГО СТУДЕНЧЕСТВА В СОЦИОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: КРИЗИС ЗНАНИЯ ИЛИ СОЗНАНИЯ?	
15. Ельникова Г.А., Алиев Ш.И.	74
ЖИЗНЕННОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ КАК САМОРЕГУЛЯЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС	
SEKSCJA 23. FILOZOFIA. (ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ)	
16. Райхерт К. В.	81
Л. ФОН БЕРТАЛАНФИ И ОБЩАЯ ТЕОРИЯ СИСТЕМ А. И. УЁМОВА	
17. Шаталович А.М.	89
ИЕРАРХИЯ ЛЮБВИ В СИСТЕМЕ МИРОУСТРОЙСТВА ДИОНИСИЯ АРЕОПАГИТА	
18. Madrakhimova F. R.	92
MASS CULTURE AND SPIRITUAL ESTRANGING	
19. Нагіленко І.А.	97
ГАРМОНІЯ ІНДІВІДА: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
20. Ганаба С. А.	105
ХОЛИСТИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ «УМ-ТЕЛО» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ	

Райхерт К. В.

старший преподаватель кафедры философии естественных факультетов
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

Л. ФОН БЕРТАЛАНФИ И ОБЩАЯ ТЕОРИЯ СИСТЕМ А. И. УЁМОВА

Памяти Авенира Ивановича Уёмова

В 2004 году была опубликована статья А. И. Уёмова «Л. фон Берталанфи и параметрическая общая теория систем» [5]. Непредубеждённо говоря, данная статья была посвящена презентации параметрического варианта общей теории систем, создателем которого выступал сам А. И. Уёмов (1928 – 2012). В действительности Л. фон Берталанфи (1901 – 1972) в самой статье указывался только как автор термина «общая теория систем» и один из создателей первых общих теорий систем. Между тем Л. фон Берталанфи задаёт общий концептуальный фон для развития всех последующих вариантов общей теории систем и это может представлять некоторый интерес для тех, кто изучает историю параметрической общей теории систем. Раскрытие общего концептуального фона развития общих теорий систем может или позволит прояснить их эпистемологические основания. Это же относится и к параметрической общей теории систем А. И. Уёмова. В настоящей работе **я покажу, каков этот общий концептуальный фон и каким образом он оказал влияние на развитие параметрической общей теории систем.**

Впервые идея «общей теории систем» (allgemeine Systemlehre) была высказана Л. фон Берталанфи в 1937 году, однако своё развитие она получила только во второй половине 1940-х годов в работах Л. фон Берталанфи [2; 10–12]. В указанных работах Л. фон Берталанфи ставит вопрос о значении и назначении естественных наук и их единстве. Чтобы ответить на этот вопрос, Л. фон Берталанфи начинает с противопоставления природы и культуры через противопоставление животного и человека: «В противоположность животному, у которого есть “окружающая

среда”, обусловленная своей организацией, человек сам создаёт свой мир, который мы называем “человеческой культурой» [9, р. 257]. Возникновение «человеческой культуры», по Л. фон Берталанфи, есть результат эволюции человека под влиянием двух факторов: 1) языка и 2) образования понятий. “Язык” как призыв или команду можно наблюдать в животном мире; примерами этого могут служить пение птиц, предупреждающий свист горной серны и т. п. Язык как репрезентация и коммуникация фактов, однако, есть человеческая монополия. Язык, в широком смысле этого слова, включает в себя не только устную речь, но и письменность, и символическую систему математики» [9, pp. 257–258]. Согласно Л. фон Берталанфи, такого рода системы являются «не наследуемыми, а свободно созданными (freely created) и традиционными символами» [9, р. 258]. Такая позиция позволяет сделать, как минимум, две важные вещи. Во-первых, объяснить, в чём заключается особенность человеческой истории по отношению к биологической эволюции, а именно: в традиции, которая противопоставляется наследственным мутациям. Во-вторых, животное поведение формируется так сказать «методом проб и ошибок», то есть за счёт непосредственного опыта, в то время, когда поведение человека может формироваться за счёт так называемого «мысленного экспериментирования», то есть с использованием понятийных символов. Только о человеческом поведении можно говорить как об осознанном, целенаправленном поведении, поведении, обусловленном ценностями и соглашениями (конвенциями).

В связи с этими двумя обозначенными вещами, по Л. фон Берталанфи, становится возможным говорить, что в отличие от биологической эволюции, которая представляет собой простую борьбу за выживание организмов, человеческая история есть борьба идеологий, то есть символизмов. Наука представляет собой идеологию и символизм. Это позволяет Л. фон Берталанфи полагать, что от того, каким будет курс мировой науки, зависит, какой будет судьба всего человечества [9, pp. 258–259]. Это в свою очередь заставляет задуматься о «единстве науки» (Unity of Science).

Как же решить вопрос о «единстве науки»? Л. фон Берталанфи отвечает, что необходимо создать «новую область в науке, которую он называет “общей теорией систем”» [9, р. 259]. Саму эту область в науке Л. фон Берталанфи характеризует как логико-математическую область, «чьей задачей является формулирование и выведение тех общих принципов, которые приложимы к “системам” в целом. В таком случае точная формулировка понятий, таких как “целостность” и “сумма”, “дифференцирование”, “прогрессивная механизация”, “централизация”, “иерархический порядок”, “завершённость” и “эквивинальность”, понятий, которые встречаются во всех науках, имеющих дело с “системами”, и предполагают их логическую гомологию, станет возможной» [9, р. 259].

Сказанное можно обобщить следующим образом: науки суть символические системы, то есть системы свободно созданных и традиционных символов. Единства между науками как символическими системами можно достичь, только создав новую область в науке, а именно – общую теорию систем. Общая теория систем должна определить общие принципы, приложимые к системам в целом. Определение общих системных принципов позволит установить логическую гомологию (изоморфизм) между системами, а значит, между науками. Таким образом, общая теория систем должна стать логико-математической областью познания.

Однако Л. фон Берталанфи на этом не останавливается: «Проблема систем, по сути, есть проблема ограниченности аналитических процедур в науке» [9, р. 18]. По Л. фон Берталанфи, аналитические процедуры представляют собой «разложение на изолируемые каузальные ряды (isolable causal trains), поиск “атомарных” соединений в различных науках и т. д.» [9, р. 18]. Другими словами: аналитические процедуры основаны на так называемом «принципе суммативности»: целое есть сумма его частей. Собственно это и есть базовый принцип «классической» науки, берущей свои начала в трудах Г. Галилея и Р. Декарта.

Применение аналитических процедур зависит от соблюдения двух условий. Первое условие заключается в том, что «взаимодействие (interactions) между “частями” должны быть несуществующими (non-existent) или достаточно слабыми, чтобы можно было пренебречь ими ради определённых целей исследования» [9, р. 19]. Только при соблюдении данного условия «части могут “работать” обычно логически и математически и могут быть соединены заново» [9, р. 19]. Второе условие заключается в том, что «отношения, описывающие поведение частей, должны быть линейными» [9, р. 19]: только тогда возможна суммативность, когда её можно линейно измерить.

При всём том Берталанфи считает, что аналитические процедуры не работают в случае с системами: «Образцом (prototype) описания систем является множество дифференциальных уравнений, которые нелинейны в общем случае» [9, р. 19]. Дело в том, что система описывается «сильными взаимодействиями» или взаимодействиями, которые носят нетривиальный, то есть нелинейный характер. «Методологическая проблема теории систем, поэтому, заключается в предусматривании проблем, которые по сравнению с аналитико-суммативными проблемами в классической науке имеют более общую природу» [9, р. 19].

По мнению Л. фон Берталанфи, «методологическую проблему» общей теории систем можно решить, используя модели, то есть моделирование. Л. фон Берталанфи делит модели на математические и словесные (verbal) модели.

Математические модели используются, по мнению Л. фон Берталанфи, в таких разделах общей теории систем, как информатика, кибернетика, теория автоматов, теория графов, теория игр, теория множеств, теория очередей, теория решений, теория развития (компартамента), теория сетей. Однако нигде в этих разделах общей теории систем математические модели не носят универсальный характер: между моделями и действительностью существует некоторое несоответствие, неконгруэнтность (incongruence), говоря словами Л. фон Берталанфи. «Существуют тщательно продуманные и сложные метаматематические модели, но существует и сомнение по поводу того, как их можно применять в конкретных случаях; существуют фундаментальные проблемы, которые не разрешимы никакими математическими способами» [9, р. 24]. Более того, по мнению Л. фон Берталанфи, чрезмерное использование математических моделей и аксиоматических построений в общей теории систем может превратить общую теорию систем в «форму современной схоластики», потому что математические модели и аксиоматические построения «не отсылают ни к какой реальности», «не ведут в действительности ни к каким открытиям» и «путают понятия с вещами» [13, pp. 192–193].

Конечно же, у математических моделей есть ряд преимуществ, например,

однозначность, возможность строгого логического вывода, проверяемость с помощью полученных путём наблюдения данных. Однако это не означает, что «к моделям, сформулированным на естественном языке (ordinary language), следует относиться с презрением или как непригодным» [9, р. 25]. Л. фон Берталанфи полагает, что словесная модель – это лучше, чем вообще отсутствие какой-либо модели или же чем модель, которая может быть сформулирована математически, но которая при этом искажает реальность. «Теории огромного влияния, такие как психоанализ или теория естественного отбора, не были математическими, но их воздействие намного превосходило математические конструкции, которые были созданы впоследствии и охватывали только частичные аспекты и фрагменты эмпирических данных» [9, р. 25].

Итак, Л. фон Берталанфи решает методологическую проблему общей теории систем с помощью моделирования, математического и более широкого – словесного.

А. И. Уёмов приходит к общей теории систем, решая, прежде всего вопросы метода моделирования. Изначально именно в этом методе А. И. Уёмов видит способ достижения единства науки: «Быстрый рост темпов развития отдельных наук привёл во многих случаях к их разобщённости. Это создаёт затруднения, начинающие тормозить дальнейшее развитие. Восстановление единства науки становится важнейшей задачей. Однако эта интеграция не может быть произведена методами прежней натурфилософии, стремящейся свести многообразие наук к одной науке, например к механике, с помощью дедукции из небольшого числа общих принципов. Сейчас кажется наивной идея объединения всего многообразия физических явлений в одну-единственную формулу, о которой писал ещё М. Планк. Неопозитивисты сделали попытку восстановить единство науки с помощью создания единого языка. Такое единство имеет главным образом внешний характер, не выражает единства содержания. Методом, позволяющим учитывать как единство содержания научных знаний, так и их различие, является метод моделирования. Модель может браться из одной науки, а её прототип, то есть тот предмет, который исследуется с помощью модели, – из другой науки. Так создаются механические модели химических или физических объектов, электрические модели механических, химических, биологических или даже социальных явлений» [6, с. 5–6].

Что же представляет собой предлагаемый А. И. Уёмовым вариант метода моделирования? Известно, что моделирование – это построение и изучение моделей реально существующих объектов, процессов или явлений с целью объяснить или предсказать эти объекты, процессы или явления в будущем.

А. И. Уёмов понимает модель как систему, «исследование которой служит средством для получения информации о другой системе» [6, с. 48]. Определение «модели» А. И. Уёмова основывается на двух характеристиках модели:

1) модель – это «мысленно представляемая или материально реализованная система» [6, с. 25];

2) модель – это «средство изучения прототипа» [6, с. 26].

Характеристика 1) вынуждает А. И. Уёмова обратиться к исследованиям систем, прежде всего к общей теории систем; характеристика 2) – к исследованиям аналогий, прежде всего к логической системе выводов по аналогии.

Сначала необходимо сказать несколько слов о логической системе выводов по аналогии А. И. Уёмова. А. И. Уёмов определяет аналогию как «умозаключение, в

котором заключение относится к другому предмету, чем тот, о котором говорится в посылке» [4, с. 19], что отличает класс аналогических умозаключений от класса дедуктивных и индуктивных. Таким образом, аналогия представляет собой форму недедуктивного вывода, в котором происходит перенос информации с одного предмета (модели) на другой (прототип, образец, оригинал). В работе «Аналогия в практике научного познания» А. И. Уёмов выделяет 51 схему выводов по аналогии, то есть 51 вид аналогий, например, аналогию типа парадейгма, логическую аналогию отношений, аналогию типа изоморфизм. Это означает, что существует как минимум 51 вариант переноса информации с модели на прототип. Это в свою очередь может означать, что возможно существует как минимум 51 вид моделей.

А. И. Уёмов в рамках системного подхода разрабатывал параметрическую общую теорию систем [7], видовым отличием которой от других общих теорий систем является рассмотрение систем как вещей, обладающих специфическими свойствами и отношениями, известными как «системные параметры».

В параметрической общей теории систем используются два типа систем – системы с атрибутивным концептом и реляционной структурой и системы с реляционным концептом и атрибутивной структурой. Использование двух типов систем обусловлено способом их получения: сначала был проанализирован ряд известных в философии и науке определений понятия системы; некоторые из этого ряда отброшены по определённым критериям; посредством так называемого «реляционного обобщения» на основании оставшихся определений были получены два системных инварианта. Для построения системных инвариантов были использованы две тройки категорий: «вещь» (всё то, что может быть названо), «свойство» (всё то, что описывает вещь), «отношение» (всё то, что конструирует вещь и имеет направление) и «неопределённое» (недостаточно информации о вещи), «определённое» (достаточно информации о вещи), «произвольное» (информация о вещи, которая не играет никакой роли в контексте исследования). В результате были получены два определения:

Определение 1: «Любой объект является системой, если в этом объекте реализуется какое-то отношение, обладающее определённым свойством».

Определение 2: «Любой объект является системой, если в этом объекте реализуется какое-то свойство, обладающее определённым отношением».

Для описания «системы» в целом в параметрической общей теории систем используются так называемые «системные дескрипторы»: концепт (идея или цель системы), структура (форма системы), субстрат (то, из чего состоит система). В зависимости от того, выступает ли концепт как свойство или отношение, а структура – как отношение или свойство, говорят о системах с атрибутивным концептом и реляционной структурой или о системах с реляционным концептом и атрибутивной структурой. Определение 1 есть определение системы с атрибутивным концептом и реляционной структурой, а определение 2 есть определение системы с реляционным концептом и атрибутивной структурой.

Отношения между двумя типами систем в параметрической общей теории систем регулируются с помощью так называемого «принципа двойственного системного описания»: «Любое из двух определений понятия “система” в параметрической общей теории систем преобразуется в другое простой заменой слов

“свойство” и “отношение” на слова “отношение” и “свойство”, и наоборот» [1, с. 107].

Также типы систем в параметрической общей теории систем называют «моделями систем» или «системными моделями». Это позволяет говорить о том, что не только модели следует рассматривать как системы, но и системы – как модели. С определённой точки зрения представление объекта как системы является моделированием системы, то есть системным моделированием.

Как уже упоминалось ранее, специфическим отличием параметрической общей теории систем является исследование систем через системные параметры. Дело всё в том, что в параметрической общей теории систем принимается так называемый «принцип универсальности системного описания», согласно которому любая вещь может быть представлена в виде системы. Но с учётом того факта, что в этой же общей теории систем «вещь» принимается как категория, предельно широкое понятие, необходимо полагать, что и любая система представляет собой вещь. Следствием такого представления может быть понимание, что система, как и всякая вещь, обладает свойствами и отношениями.

Однако здесь важно подчеркнуть, что системы обладают не любыми свойствами и отношениями, а специфическими, чисто системными. Это обусловлено той структурой, которой наделяют любую представляемую как систему вещь в параметрической общей теории систем, а именно – отношением между дескрипторами, то есть отношением между концептом, структурой и субстратом.

Проиллюстрирую эту обусловленность с помощью примеров. Допустим, что в ходе системного представления объекта части, из которых этот объект состоит, фиксируются в виде элементов субстрата системы. Здесь обнаруживается, что рассматриваемая система обладает свойством расчленённости. В противоположность такой системе возможна система, субстрат которой состоит только из одного элемента. В таком случае можно говорить о таком свойстве системы, как «нерасчленённость».

Другой пример. Допустим, что устанавливается отношение между двумя системами и выясняется, что у соотнесённых между собой систем совпадают субстраты. Здесь между системами установлено отношение изосубстратности.

Специфические системные свойства и отношения в параметрической общей теории систем рассматриваются как системные (общесистемные) параметры (от древнегреческого глагола *μετρέω* ‘мерить (что-либо)’, ‘сравнивать (что-либо)’).

Системный (или общесистемный) параметр – это «такой признак, который может служить основанием деления объёма понятия «система» на классы в соответствии с обычными в традиционной логике правилами: соразмерности, единого основания, непересечения классов, непрерывности деления» [8, с. 58]. В таком случае такие характеристики систем, как расчленённость или изосубстратность, выступают как значения этих параметров. Иначе говоря, значение системного параметра всегда указывает на тот класс, к которому может быть отнесена вещь, рассматриваемая как система.

Системные параметры бывают двух родов – атрибутивными (от англ. *attribute* ‘свойство’) и реляционными (от англ. *relation* ‘отношение’). Первые характеризуют систему саму по себе, вторые – в её отношении к другой системе.

Так как существенной особенностью параметрической общей теории систем является представление объектов познания как систем в соответствии

с задаваемыми системными параметрами, то есть системными свойствами или отношениями, то следует говорить не просто о системном моделировании, а о системно-параметрическом моделировании.

Так как в параметрической общей теории систем принимаются две модели систем – системы с атрибутивным концептом и реляционной структурой и системы с реляционным концептом и атрибутивной структурой и отношения между указанными двумя моделями систем регулируются с помощью принципа двойственного системного описания, то следует говорить не просто о системно-параметрическом моделировании, а о двойственном системно-параметрическом моделировании [3].

Таким образом, получается, что одним из предметов исследования параметрической общей теории систем А. И. Уёмова является двойственное системно-параметрическое моделирование.

Теперь, когда были представлены общая теория систем Л. фон Берталанфи и общая теория систем А. И. Уёмова в общем виде, можно сопоставить эти два варианта общих теорий систем. Л. фон Берталанфи создаёт свою общую теорию систем, чтобы достичь единства науки. Общая теория систем А. И. Уёмова была создана в результате решения проблемы моделирования как метода, который должен был способствовать достижению единства науки. Л. фон Берталанфи рассматривал же моделирование как инструмент своей общей теории систем. Важно, что моделирование по Л. фон Берталанфи предполагала получение изоморфизмов (аналогий) между различными областями научного знания. По А. И. Уёмову моделирование строится на аналогиях; метод моделирования активно использует выводы по аналогии.

Как можно видеть, что, помимо самих собой разумеющих «систем», общими у общих теорий систем Л. фон Берталанфи и А. И. Уёмова являются понятия «единство науки», «модель» и «аналогия». Учитывая, что общая теория систем Л. фон Берталанфи была создана намного раньше, чем параметрическая общая теория систем, то можно предположить, что понятия «единство науки», «модель» и «аналогия» достались общей теории систем А. И. Уёмова «в наследство» от теории Л. фон Берталанфи. На основании этого можно сделать вывод, что понятия «единство науки», «модель» и «аналогия» составляют разработанный Л. фон Берталанфи концептуальный фон развития общих теорий систем, в том числе параметрической общей теории систем А. И. Уёмова.

Литература:

1. Райхерт К. В. Аналогия типа изоморфизм и принцип двойственности в параметрической общей теории систем / Константин Вильгельмович Райхерт // Наукове пізнання. Методологія та технологія. – 2009. – №1. – С. 103–108.
2. Райхерт К. В. Антропологическая философия Людвиг фон Берталанфи / Константин Вильгельмович Райхерт // Вісник Дніпропетровського університету. Серія. Філософія. Соціологія. Політологія. – 2013. – Т. 21. – № 23 (2). – С. 224–229.
3. Райхерт К. В. Двойственное системно-параметрическое моделирование / Константин Вильгельмович Райхерт // Науково-теоретичні проблеми вирішення глобальних проблем сучасності державами та міжнародними організаціями :

- матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 19–20 квітня 2013 року). – Дніпропетровськ : НО Відкрите суспільство, 2013. – С.77–79.
4. Уёмов А. И. Аналогия в практике научного исследования / Авенир Иванович Уёмов. – М. : Наука, 1970. – 311 с.
 5. Уёмов А. И. Л. фон Берталанфи и параметрическая общая теория систем // Системный подход в современной науке : к 100-летию Людвиг фон Берталанфи / [отв. ред. И.К. Лисеев, В.Н. Садовский]. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – С. 37–52.
 6. Уёмов А. И. Логические основы метода моделирования / Авенир Иванович Уёмов. – М.: Мысль, 1971. – 262 с.
 7. Уёмов А., Сараева И., Цофнас А. Общая теория систем для гуманитариев: учебное пособие / Авенир Уёмов, Ирина Сараева, Арнольд Цофнас ; под общ. ред. А. И. Уёмова. – Warszawa : Wydawnictwo Universitas Rediviva, 2001. – 276 с.
 8. Цофнас А. Ю. Теория систем и теория познания / Арнольд Юрьевич Цофнас. – Одесса : Астропринт, 1999. – 308 с.
 9. Bertalanffy, von L. General System Theory. Foundations, Development, Applications / Ludwig von Bertalanffy. – New York : George Braziller, 2009. – 296 p.
 10. Bertalanffy, L. von. Vom Sinn und der Einheit der Naturwissenschaften. Aus einem Vortrag von Prof. Dr. Ludwig von Bertalanffy // Student (Wien). – 1947. – № 7/8. – S. 10–11.
 11. Bertalanffy L. von. Zu einer allgemeinen Systemlehre // Deutsche Zeitschrift für Philosophie. – Band 18. – 1945. – № ¾.
 12. Bertalanffy, L. von. Zu einer allgemeinen Systemlehre // Biologia Generalis. – 1949. – № XIX. – S. 114–129.
 13. Pouvreau, D. The Dialectical Tragedy of the Concept of Wholeness. Ludwig von Bertalanffy's Biography Revisited / David Pouvreau; trans. from French E. Schober. – Litchfield Park: ISCE Publishing, 2009. – 243 p. – (Exploring Unity through Diversity: Volume 1).

Шаталович А.М.

доцент, кандидат философских наук, докторант кафедры философии
Днепропетровского национального университета им. О. Гончара

ИЕРАРХИЯ ЛЮБВИ В СИСТЕМЕ МИРОУСТРОЙСТВА ДИОНИСИЯ АРЕОПАГИТА

След, оставленный Корпусом Ареопагитик в становлении европейской философии, сложно переоценить. Его влияние из средневековья (только у Фомы Аквината насчитывается свыше 1700 цитат из Ареопагитик) прослеживается вплоть до М. Хайдеггера. Поэтому актуальность историко-философского исследования идей Псевдо-Дионисия не убывает и сегодня.

Ключевыми онтологическими идеями, выявляющими специфику учения Псевдо-Дионисия, являются идеи иерархии и божественной любви. Иерархия – один из основополагающих принципов, ступенчатый строй мира, представляющий собой попытку заполнения разрыва между абсолютным Богом и относительным творением. Данная идея заимствована Псевдо-Дионисием из неоплатонизма, в котором она также имела ключевое значение [4, с. 222]. Но если в неоплатонизме это онтологическая иерархия, возникающая через деградацию Единого, то у Ареопагита она трансформировалась в некую иерархию святости. Ее целью становится уподобление по мере возможности Богу и соединение с Ним [3, с. 52].

Начало дионисиевой иерархии восходит к «преддвериям Божества», к предстоянию неизреченному Богу. Иерархия по существу есть связанная система посредований из трех ангельских и двух земных триад. На каждой ступени существует большая или меньшая восприимчивость к духовным реальностям, так как нижележащие ступени получают благодать только через вышележащие. Каждый чин участвует в божественной жизни согласно своей способности и местоположению в иерархии.

Идея божественной любви у Ареопагита служит основанием иерархии. Относительно данной идеи существуют различные точки зрения исследователей. Так, Ареопагит, по мнению Г. Флоровского, повторяет типично эллинистическую мысль о космической силе любви-эроса [6, с. 447]. С точки зрения Б. Макгинна, Псевдо-Дионисий был первым христианским мыслителем, который дал метафизическое толкование эросу в его нисходящем значении, которое остается классическим источником для всех более поздних взглядов о Боге как эросе [5, с. 72-74]. А. Нигрен полагает, что Ареопагит под влиянием Прокла совершает «насилие» над Священным Писанием, отождествляя эрос и божественную любовь-агапе [7, с. 589-590]. Исходя из выявленной противоречивости позиций исследователей, рассмотрим особенности идеи божественной любви у Ареопагита.

Суть божественной любви-эроса в учении Ареопагита – сила (энергия, действие) единения космического характера, которая проявляется на разных ступенях космического бытия. Эта та сила, которая, сосредоточена преимущественно в Прекрасном-и-Благом (Боге), нисходит из Него и дает человеку возможность

к восхождению. Как обращает внимание С.С. Аверинцев [1, с. 619-620], Псевдо-Дионисий, сделал то, чего не мог сделать ни один языческий неоплатоник: в очень прямой, четкой и притом развернутой форме связал онтологию неоплатонизма с проблематикой человеческого сообщества, понятого как Церковь. В данном учении уже не отрешенная душа одинокого мыслителя совершает бегство уединенного к «Уединенному», о котором говорится в последних словах «Эннеад» Плотина, но люди и Ангелы принимают от непостижимого Бога норму своего совместного бытия, реализовать которую и тем самым подняться к Богу они смогут только сообща, восполняя друг друга, помогая друг другу, передавая друг другу свет по закону иерархии. Онтологической предпосылкой указанного элемента соборности и выступает у Ареопагита любовь, которая сосредоточена преимущественно в Прекрасном-и-Благое, исходит из него, и которая содержит явления одного порядка во взаимосвязи друг с другом, подвигает первенствующих к попечительству о меньших и утверждает тех, кто ниже, обращением к тем, кто выше [2, с. 188-189].

Данная сила (любовь-эрос) также представляет собой некую иерархию. Непосредственно от божественного эроса вниз ведут ступени: ангельского, духовного (умственного), душевного и телесного эроса. Характерные отличия эроса для каждой ступени, согласно толкованию Максима Исповедника, следующие. Божественный эрос – всех объединяющий, его первопричина сам Бог. Ангельский эрос обнаруживается в любви к единству у бесплотных (ангельских) чинов, потому что никакой несогласованности у них нет. Духовный (умственный) эрос относится к истинным христианам, пребывающим в единстве, а также к людям, у которых есть закон дружества. Душевный эрос основан на чувствах без участия ума и относится к бессловесным, благодаря которому образуются стаи и стада, а также движения к спариванию со сходными существами для нестатных существ. Физический эрос относится к бездушным и бесчувственным существам, соответствует их естественной склонности и даже они устремляются к Богу своим жизненным, т. е. естественным, движением [2, с. 191-192].

Обратим внимание также на слияние идей эроса и агапе в учении Ареопагита. Об этой преображенной любви-эросе, которая насыщена коннотациями любви-агапе, Ареопагит пишет так: «Сам, являющийся Причиной всего по сверхмерной благодати любит (ερα) все, творит все, все совершенствует, все сохраняет, все возвращает и является Сам божественной доброй Любовью (θειος ερως αγαθος) к добру ради добра» [2, с. 184-185; 8, 155.8-20]. То есть, Бог вожделеет к благу, не по причине его недостатка, а, наоборот, по причине избытка. Этим стремлением наделяется милосердно любящая Божественная Личность, отчего сама суть эроса меняется. Он становится вожделением не страстно-эгоистическим, а благим и неудержимым вожделением к добру ради добра, причем не только в плане индивидуального, но и соборного духовного единения и совершенствования.

Таким образом, одним из ключевых метафизических оснований иерархического мироустройства выступает идея божественной любви-эроса, истоки которой восходят к неоплатонизму. Однако ряд существенных отличий указывает на самобытность данной концепции в учении Ареопагита.

Литература

1. Аверинцев С.С. София-Логос-Словарь. Собрание сочинений / Сергей Аверинцев. – К. : Дух і Літера, 2006. – 912 с.
2. Дионисий Ареопагит. О Божественных именах // Корпус сочинений / Дионисий Ареопагит ; Пер. с греч. Г.М. Прохорова. – 2-е изд., испр. – СПб. : Изд. Олега Абышко, 2006. – С. 121-309.
3. Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии // Корпус сочинений / Дионисий Ареопагит ; Пер. с греч. Г.М. Прохорова. – 2-е изд., испр. – СПб. : Изд. Олега Абышко, 2006. – С. 34-120.
4. Лосев, А.Ф. История античной эстетики. Поздний эллинизм / А.Ф. Лосев. – М. : АСТ ; Харьков: Фолио, 2000. – 958 с.
5. Макгинн, Б. Бог как Эрос. Метафизические основания христианского мистицизма // Страницы. Журнал Библейско-богословского института св. апостола Андрея. – 1997. – №2:1. – С. 62-81.
6. Флоровский, Г. Восточные отцы Церкви / Георгий Флоровский. – Печ. по изд. 1992-1993 г. – М. : АСТ, 2003. – 637 с.
7. Nygren, A. Agape and Eros / Anders Nygren ; transl. by Philip S. Watson. – Philadelphia: The Westminster press, 1953. – 764 p.
8. Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus [Electronic resource CD-ROM] // Thesaurus Linguae Graecae. Key 2798.4 / University of California. – Irvine, 2000.

Madrakhimova Feruza Ruzimbaevna

Graduate student Pulpits social philosophy
of faculty philosophy of National University of Uzbekistan

MASS CULTURE AND SPIRITUAL ESTRANGING

Abstract: In this article are shown problems of globalization and of the arising the mass culture and some standpoint about her shaping. As well as, preventions of the threat under mask “mass culture” in development of the national culture and development of the consciousness youth.

The Keywords: mass culture, globalization national culture, spiritual estranging, depersonalize person, humanism,

For mass culture typical anti modern and anti vanguard. If modernism and vanguard strive to complicated technology letter, that mass culture handles at most idle time, perfected preceding culture by technology. If in modernism and vanguard dominates installation on new as the main condition of their existence, that mass culture traditional and conservative. She is oriented on average language semiotic rate (the notion of the realism), on simple pragmatics since she address to enormous reader's, spectator and listener to auditoriums (sr. pragmatic, shock malfunction, appearing under inadequate perception of the text of the mass culture thinned actor thinking - an extreme experience).

Possible say so that mass culture appeared in XX age not only due to development of the technology, led to such enormous amount of the sources to information, but also due to development and fortification political democracy. The Known that the most developed is a mass culture in the most developed democratic society - in America with its Hollywood, this symbol powerful mass culture. But it is important and opposite - that in totalitarian society mass culture practically is absent, is absent the fission of the culture on mass and elite. The Whole culture is declared mass and indeed whole culture is elite. This sounds paradoxical, but this so.

The notion “mass culture” it is necessary to study in connection with cultural historian, but process of her development is directly connected with theory of the culture. Signifies, mass culture it is necessary to study and analysis, as objective process and then

possible reveal her exact purposes. That is to say review on that what processes on its structure and functions wants popular and introduce the mass culture, possible hear, what exactly idea lies in her base. The Ithaca, process of the origin and shaping of the mass culture divide in two epochs. This passive and active epochs of the shaping the mass culture, they are divided as follows

- a period of the passive spreading the mass culture lasted since prehistorically period before XIX - XX ages i.e. before period of the development of the technology;

- a period of the active spreading lasts with XIX - XX age to date. But this period to activities, continuing, develop put (delivered) itself purpose negative that is to say anti moral quality and in effect this mass culture lost its, get fat, the form changed with mass culture with mask negative characteristic.

We knew that ancient nations divided on close nearby countries with the general cultural and custom. This, certainly, was a mass process. For instance, and custom, and traditions developed on mass structure of the culture. But this developed the passive image.

Then, with XIX - XX ages, as a result of developments of the technology, appearances multiple acting on brain of the readers detective novel and best seller mass culture from period of the formation has altered by sawing at period of the development. Coming from standpoint of present time as a result of developments to information and technology the existed more active development of these processes. Now except custom and tradition has begun exist to other processes. And in effect, these cultural processes changed in culture in quote. Having Used this process some mercenary political power, have put (delivered) itself purpose to introduce these cultures in consciousness of the people and turn the world in standard position. In accordance with this president Uzbekistan I.A.Karimov was said so: under mask "mass culture" spread the ideas egocentric, individual, violence and moral spoiled and if it is necessary, in effect this is enriched with contempt's to pertain to ancient to culture many folk, try to undermine their bases - all this can worry the people. At present anti moral takes the culture conversely with disrespects to look at true spiritual value, considering their survival past, seriously threatens the modern development to human life, abutment to families and education youth and many today all over the world fight with this ill". Really, fight with ideology by threat under mask "mass culture" is very important youth in education.

The Theorists of the culture and historians have far from alike opinions about period, when mass culture appeared as independent social phenomenon. For instance, Russian opponent, assistant professor E. Smolskaya considers, one hundred can't be no speech about perennial history of the mass culture. The American sociologist D. White on the contrary considers, one hundred fighting's gladiator Rome, collected and a great deal amount spectators falls into the first elements of the mass culture. A. Adorn writes that prototype of the modern mass culture is a capital development to England on border XVII - XVIII ages. On his opinion novels which were written in that epochs (Daniel Defoe, Samuel Richardson) pursued the trade purpose. Certainly, these novels came not from culture aristocrat, but from need of the mass. But scientist E. Smolskaya considers that these product distant from monotony, characteristic mass culture.

The Phenomenon of the mass culture is expressed as follows. The Life characteristic border XIX - XX ages renders its influence upon broad aspects of the real life: economy and the policy, management and attitude of the people. Life of the people is considered in

philosophical product XX age in all spheres. For instance, mass society and characteristic him some looks at culture were a studied philosopher such as K. Jaspers, R. Guardine, G. MacLean, H. Ortega-y-Gusset, Oswald Spengler and sociologist J. Border, Pit rim Sorokin (1889-1968).

It is Necessary to call attention else on that there is scientist who voiced the negative opinions about process of the origin and developments of the mass culture. Impossible pay no regard to the known Spanish philosopher Jose Ortega-y-Gusset. In his opinion, the society – this is minority and community of the mass. Appears the question, who here in minority? Mass, this who? What confirms Jose Ortega-y-Gusset minority-personalities having special take; receive, mass – a collection nothing not differing individual. The Mass that is to say average people, promoted grow the people in city, and narrow professional circle, as well as origin “mass culture” and this circumstance has harmed the cultural level and modern development. In the opinion of Ortega this will bring about die cultures. H. Ortega-y-Gusset in its work under names “riot of the masses” from determination “heap” he takes the notion “mass”. The Heap on quantitative and visual glance means it is enough much, but it is enough much on standpoint society of conduct signifies the mass – explains the scientist. He writes: “Society always is in minority and acting unity of the mass. The Minority – this is a meeting apart chosen personalities, but mass this – an average person. Thereby, partial glance – a majority – moves over to qualitative glance”. That is to say from opinion of the philosopher follows, majority this not always “much”, qualitative “chosen personalities” – is referred to as “majority”. Thereby beside majority of the people are not opinions. They cannot theoretically since value essence. Beside majority of the people are not opinions. They can't theoretically since value essence. But this disturbs him to take the correct decision. If so, that thought in head of the people it is necessary to cram as butter in machine. The Scientist understands that social thought it is impossible introduce oppressively. “But, – speaks he, – if no spiritual mastery if no chieftains if people not to manipulate the anarchy” appear in society. Together with this bring the thought Ortega, “mass person – can't think. His thoughts this instinctive under mask thought this – a law of the worldwide gravity to histories”. Together with this, mass culture was studied as type by person of the culture which has occupied the place of the traditional form of the public culture. Exactly these glances were studied such philosopher as F. Niche, M. Weber, N Berdyaev, Z. Freud, E. Fromm, K. Yung. In product these philosopher “mass culture” is expressed as mechanism spiritual UN liberty, social removal and humiliations to human personality. We see that in above specified product phenomenon. The Mass culture is valued negatively.

Also in literatures of culture have these opinions too: mass culture, not turn to advertisement, this powerful facility of the shaping the public consciousness in modern capital country, impossible. Mass culture and advertisement are bound between itself close-fitting tie. Under all difference both of them possess the general ideology function and actively use support each other. Will not be exaggeration to say that mass culture in that type, as she exists today, was impossible unassisted and supports of the advertisement, in the same way either as advertisement has not got such developments without participation in her mass culture, Certainly, phenomenon of the modern advertisement exceedingly built and has much aspects, including in accordance with economy, trade, shaping the supply and demand, purchasing interest and t. d. Not concerning all these questions, address to that sides of the advertisement only, which is united her with mass culture.

First of all, their kinship reveals itself in generalities ideology function. The Advertisement, either as mass culture, forms uncritical, consumer consciousness, so-called consumerism. Both of them are suitable, technically equipped and mentally reconciled facility to manipulate by public consciousness.

What notes O. A. Feofanov, relationship of the advertisement with culture the most direct? Moreover, advertisement itself is part of mass culture, and her principles are broadly used in all her genre. This and understandable: mass culture product society of the consumption, and any her object must possess commercial, market value, because his consumption is defined law of the supply and demand, law market. In this connection each object mass culture must possess as it were built-in advertisement, promoting his realization, his sale... Being part of priest-cultures and possessing all corresponding to this phenomenon feature, bourgeois advertisement emerges in dug the its figurative priest-propagandas.

The Other general particularity of the advertisement and mass culture is concluded in that that both of them possess the ability banality that is to say simplify and average the mass consciousness. Any value, any contents they capable to transform in commonplace and thereby to reduce on no her social neither sense as he nor was. The American sociologist U. Henry in article Advertisement as philosophical system emphasize that advertisement washed value and gradually gestates, does their trivial and finally promotes indifferent or even cynical attitude to us. Hereto, the conclusion comes and researcher of the advertisement is Given-Chastised Buzi. To obtrude the certain style or taste, advertisement was to destroy the original objects. But this, can be, one of the main laws mass culture ... Itself object has no big value, he is valued only so far as he presents determined still.

At present threat under mask "mass culture" negatively influences upon reason youth. And together with this, she has a characteristic to undamaged the national development. And this characteristic, "mass culture" "cuts the root of" person. Her real dangerous consequences consist of the following:

- wrong forms the cultural reason to personalities;
- destroys the national culture;
- general humanity cultural value puts under doubts;
- a removal from national moral and in the first place puts its advantage;
- a spiritual reason and human moral brings forth on the byplay;
- with contempt pertains to old and new generation;
- unknowing and not strove and strived to hear its national essence;
- forms the personalities, which with wit do not look at life and puts itself as bases

light life.

The Ithaca, we see that if person to cut the root, him possible liberally to manipulate and itself not knowing that, he throws itself during "mass culture". On this cause possible to verbalize the Russian scientist V.G. Fedotova, he will form "individual without cortex". The Scientist comes to opinion about that that "by means of facility mass information will appear the mass an individual "without cortex" and as a result society will fall into condition anomie (the loss tradition and discipline)". If in society will disappear discipline, which is disappeared value and moral.

Signifies if disappear the moral that in society will appear the mass of the spiritual poor people. But this is a main by purpose "mass culture". Considering brought above opinions, possible judge about that that since year base mass culture became to consist of

negative characteristic more than positive. If earlier existed the public adjustment to national mentality and public rapprochement then in recent process occurs inverse. Once so, that at present need of time is a creation national-spiritual centre, which capable to strive with spiritual threat and raise spiritual immunity our youth.

LITERATURE:

1. Каримов И. «Высокая духовность – непобедимая сила». –Т.: «Маънавият», 2008
2. Смольская Е.П. «Массовая культура»: развлечения или политика? –М., 1986
3. Федотова В.Г. Факторы ценностных изменений на Западе и в России// Вопросы философии, 2005 № 11
4. Пропп В.Я. Морфология сказки. М., 1965.
5. Ямпольский М.Б. Кино без кино // Искусство кино. - М., 1988. - М 8.
6. Руднев В. Культура и детектив//Даугава. - Рига, 1988. - N 12.

Нагіленко І.А.

старший викладач кафедри гуманітарних наук,
Житомирський державний технологічний університет

ГАРМОНІЯ ІНДИВІДА: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

XX століття показало, що у людства достатньо ідей для вирішення існуючих проблем. Але ці ідеї не спрацьовують, коли в їх основу не кладеться гуманізм, толеранції, гармонія. Причому в кожній культурі є свої варіанти гармонії індивіда. Основою гармонії індивіда є співвідношення: між гармонією суспільства, гармонією особистості і гармонією індивідуальності.

1.Гармонія суспільства – це цінності, які осмислюються у суспільстві через культуру, політику, економіку, а реалізуються на основі соціальної структури суспільства.

2.Гармонія особистості – найбільш точне відображення цінностей суспільства у житті індивіда.

3.Гармонія індивідуальності – це процес самопізнання, який призводить до реалізації свого, неповторного співвідношення розуму, відчуттів, волі та совісті у житті людини.

Можна звернути увагу на те, що спільні цінності суспільства, особистості, індивідуальності-- це шлях до гармонії індивіда. Як це не звучить парадоксально, але саме культура формує цінності суспільства. **Культура-- сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених конкретним суспільством. Створені нею цінності--це фундаментальні ідеї (вірування), переконання, які є основою людської поведінки. Вони визначають те, як ми розуміємо світ, і як ми відповідаємо на його виклики. Коли цінності культури, особистості, індивідуальності складають єдність,-- це основа гармонії індивіда. Коли між цими цінностями виникають протиріччя,-- це шлях до дисгармонії.**

Цінності суспільства формуються культурою, вони можуть включати гуманізм, а можуть базуватись на егоїзмі. Саме засвоєння цих цінностей особистістю і є посиленням гармонії, несприйняття цих цінностей особистістю -- шлях до конфлікту. На рівні індивідуальності цінності засвоюються через неповторне співвідношення розуму, відчуттів, совісті та волі. Велику роль у становленні гармонії індивідуальності грає самопізнання. Самопізнання – індивідуальне осмислення та реалізація цінностей.

Великий вплив на розвиток українського суспільства має європейська, євразійська, українська культури. Причому кожна із них пропонує свої цінності для суспільства, особистості, індивідуальності, а з ними і свою систему гармонії індивіда.

Основою європейської культури є раціоналізм, він закладається Томою Аквінським, через покатоличення Аристотеля, запроваджуючи світогляд, який у співвідношенні розуму, відчуттів, совісті, волі, домінуючу роль відводить розуму. Пізніше з римо-католицького християнства принцип раціоналізму переходить у світську європейську культуру. Саме раціональну гармонію пропонує суспільству і

особистості європейська культура.

Слід звернути увагу на те, що римо-католицьке християнство мало та має свій духовний центр, непідвладний жодному європейському світському центру. Практично у західному християнстві відбувається протистояння і боротьба між цими двома центрами, й індивідуальність мала свободу вибору підтримувати світську владу або духовну. Римо-католицьке християнство формує у індивідуальності раціональне мислення, розуміння і реалізацію свободи вибору, а з ними і схильність до індивідуалізму, що відповідно відображається і в мові. «Цей факт добре відомий лінгвістам і культурологам ... для вираження індивідуальних рис особистості. ... в німецькій (мові Н.І.) таких слів – 4000, в англійській – 17000.» [1, с.112] В європейській культурі гармонія особистості орієнтується на раціоналізм та свободу вибору.

Протестантські цінності формують активний індивідуалізм, який через свою професійну діяльність розкривав для себе призначення, дане йому з народженням від Бога. Тільки активна дія, чин дозволяли індивіду бути справжнім протестантським християнином. Так у європейській культурі формується творчий, активний індивідуалізм. Тому гармонія індивідуальності, на основі західного християнства, реалізується через професійну діяльність, яка є основою призначення індивідуальності.

Європейська культура (західнохристиянська), яка починається з окатоличення поглядів Аристотеля Томою Аквінським, що призводить до того, що у співвідношенні розуму, відчуттів, волі домінуючу роль грає розум. Індивідуальність такою культурою виховується у раціоналізмі, а реалізується через професійну діяльність, яка дозволяє розкрити їй своє призначення у суспільстві.

Євразійська культура формується візантійською традицією, сама візантійська культура розвивається під впливами поглядів Платона, породжує ідеологію богообраності греків, пізніше росіян. У Російській імперії створюється ідеологія „Москва – третій Рим” з богообраністю росіян, де церковна влада повністю підпорядковується світській владі тому, що саме імператор є месія, який всьому світу несе правосла'я у єдино правильному варіанті. Тому особистість обожнює владу і виступати проти влади не має права. Свобода вибору при такій культурній традиції відсутня або сприймається суспільством як бунт чи злочин. Сприймається ця культурна традиція на рівні відчуттів та через колективізм. А це є характерні риси російської нації. У психології панує колективізм, а світогляд є ідеологічно – колективним.

В індивідуальності при такому світогляді у співвідношенні розуму, відчуттів, волі домінуючу роль грають відчуття, регулюються вони за допомогою ідеології, яка орієнтується на власну богообраність або культурну вищість. Візантійсько-євразійська традиція – це ідеологічно-колективний світогляд, який базувався на відчутті та колективізмі.

Наукова теорія, яка є основою євразійської культури, розроблена Карамзіним, Ключевським, Соловйовим, що має назву „Історія Російської імперії”. По цій теорії Київська Русь – це перша російська держава, де з XI ст. живуть виключно руськіє, а білоруси, українці – це частина російського етносу. Білоруси, українці – це росіяни, які зазнали впливів Польщі, Австро-Угорщини. На теоретичному, науковому рівні

ця теорія оформляється у твердження про спільну східно-слав'янську спадщину Київської Русі. В українському суспільстві ця наукова теорія розвивається по схемі: „Київська Русь – Переяславська угода між Україною та Росією (1654) – Українська Советська Соціалістична Республіка (1917-1991)”. [2, с.26] Серед сучасних російських вчених найбільш послідовно цю теорію, правда в євразійському форматі, відстоює Олександр Дугін. Україна, з його точки зору, є штучним утворенням, яке повинне розклатись як мінімум на дві держави. „Подальше існування унітарної України недопустимо. Ця територія повинна бути поділена на декілька поясів...” [3, с.7]

Навіть при зміні форми соціального устрою – виникненні СРСР, керує країною генеральний секретар, батько всіх народів, з безпомилковою КПРС, та носіями комуністичної ідеології – росіянами. Проявами колективного світогляду у російській мові є такі слова: „подавляющее большинство, склонение (пригнати), воспитать - выкормить, поклонник - поклонение, победитель - ..., тот, кто остался живым ”по-бедах”, образование - формирование по образцу.” [1, 108 - 112] Крім того російська мова є семантична, одне і теж слово може вживатися у декількох значеннях, наприклад: я считаю деньги, я считаю, что должно быть так и так, россиянин любит и женщину и родину. Це все характерне для мови, яка орієнтується на колективний світогляд. Регулюється колективний світогляд за допомогою ідеології, що має своє відображення у мові. „Російська мова дійсно унікальна і різко виділяється серед любих інших мов. Передусім – тим, що більше 40 відсотків її лексики несе оціночний характер! (В любій іншій мові оціночна скрашеність його словникового запасу не перевищує 15 процентів.) Цей факт гарно відомий лінгвістам і культурологам ... У російській є лише 2000 лексичних одиниць (слів) для вираження індивідуальних рис особистості.” [1, с.111, 112] Російська мова найточніше відображає євразійський світогляд, де у співвідношенні розуму, відчуттів, волі домінуючу роль грають відчуття, а психологія є колективістською.

Євразійська культура (російська), яка формується з прийняттям основних принципів візантійської культури, це ідея богообраності або культурної вищості (росіян), яка реалізується через колективізм та месіанську функцію керівника. У співвідношенні розуму, відчуттів, волі цієї культури домінуючу роль грають відчуття; розум грає другорядну роль при ослаблій волі. У центрі світогляду, сформованого такою культурою, стоїть колектив з ідеологією (богообраності або культурної вищості). Індивідуальність такої культури – це прояв його богообраності або унікальності культури.

Українська культура зароджується ще в язичницькі часи і базується на світогляді індивіда, який сприймає оточуючий світ спочатку через відчуття, потім осмислює через розум і, тільки поєднавши розум та відчуття у єдине ціле, здатен це гармонійне поєднання реалізувати через власну волю. Такий світогляд є індивідуально – персоналістичним, на рівні психології індивіда це породжує цілеспрямованість. У русинсько – українському християнстві зберігається індивідуально – персоналістичний світогляд, який стає основою Софійного християнства.

Християнство русин-українців, реалізуючись у суспільстві, не стає візантійським, католицьким, а стає Софійним (русино-українським). Основні цінності цього християнства – це особистість, яка сприймає існуючий світ через гармонію розуму та відчуттів (філософія серця), реалізує це гармонійне поєднання

через власну волю, розуміє та відчуває свою спорідненість з родом русинів - українців та новим духовним центром християнства Києвом (персоналізм), має свободу вибору, за яку несе відповідальність.

Українська культура продовжує традиції софійного християнства за часи козаччини, посилюється індивідуалізм, який подію чи людину спочатку сприймає на рівні відчуттів, потім осмислює за допомогою розуму, і, поєднавши розум та відчуття в єдине ціле, реалізує через власну волю. Причому індивід відчував і розумів свою належність до роду українців, який тоді асоціювався з козацтвом. Тому індивідуально-персоналістичний світогляд практично розкриває суть української домінуючої риси, яка називається цілеспрямованістю. Виникнення цієї психологічної риси пов'язане з системою світосприйняття, яке з часів арійсько – трипільської цивілізації, Київської Русі до Козацької держави орієнтується на поєднання в єдине ціле відчуттів та розуму в світогляді індивідуальності й реалізації цієї єдності через власну волю.

Українська національна ідентичність та соціальна структура продовжує свій розвиток в межах Козацької держави, одночасно знаходячись у центрі протистояння європейської та азійської цивілізацій. Причому ця держава будує свою соціальну структуру на національних традиціях. До основних положень українських цінностей у соціальній структурі належить:

1. Гуманізм у культурі.
2. Демократія в політиці.
3. Ринкова економіка з соціальними гарантіями.

Гармонія українського суспільства реалізується на рівні особистості через індивідуально-персоналістичний світогляд, в психології --через цілеспрямованість, у релігії основою реалізації є Софійне християнство, у культурі базою є гуманізм, політика – це демократія, в економіці – ринкова економіка з соціальними гарантіями. Ці принципи стали основою українського суспільства, яке, долаючи перешкоди, прагнуло реалізувати власну українську ідентичність.

Вперше на теоретичному рівні суть української культурної ідентичності була розроблена митрополитом Іларіоном у XI ст., реалізована у Київській Русі через Софійне християнство. Мала продовження у Козацькій державі, цьому сприяв Києво-Могилянський колегіум. А пізніше розвивалась завдяки „філософії серця” Григорія Сковороди, а також діяльності покоління 30-40х років XIX ст. Тараса Шевченка, Миколи Костомарова. У XIX – XX ст. її зберігали, вдосконалювали Юліан Романчук, Володимир Барвінський, Михайло Драгоманов, Михайло Грушевський, Іван Франко, Михайло Павлик, Микола Міхновський, Симон Петлюра, Микола Хвильовий, Дмитро Донцов, В'ячеслав Липинський та багато інших.

Історіографічна концепція, яка підтримувала українську ідентичність, була розроблена вченими Антоновичем, Михайлом Грушевським під назвою „Історія України-Руси”. Вона визнавала, що східні слов'яни склалися з трьох самостійних слов'янських народів, які мають свою історію, державні та культурні традиції. Київська Русь є державою українського народу, Велике Литовське князівство – держава білоруського народу, Московське князівство – російського народу. В українському суспільстві ця наукова теорія розвивається по схемі: „Київська Русь – Українське козацтво – Українська народна республіка (1917–1920) – проголошення української самостійності 1991 року”. [2, с.25] Відповідно до цієї теорії Україна є самостійне,

самодостатнє суспільство зі своєю ідентичністю та культурними цінностями. Так один із українських науковців, який підтримує цю теорію, історик Василь Яременко стверджував: „...Україна – це самобутній європейський острів із цільною духовністю, з власними модифікаціями загальнолюдських цінностей ...” [4, с.26]

Але коли Україна втрачала власну незалежність і стала колонією, то її метрополія через асиміляцію прагнула запровадити власну ідентичність, свої принципи устрою суспільства в Україні. Нищення української ідентичності, а також українських принципів гармонії суспільства приводило до дисгармонії українського суспільства, що породжувало боротьбу між носіями української ідентичності та носіями колоніальних традицій (ідентичностей).

Важливим є те, що після розпаду Австро – Угорської імперії в її культурі на перше місце виходить гуманізм, і вона відмовляється від імперських амбіцій. Теж саме відбувається після розпаду Польської та Німецької імперій, в їх культурі на перше місце виходить гуманізм, а не імперська ідеологія.

У Російській імперії вважалося, що Київська Русь – це перша російська держава, де з XI ст. живуть виключно руськіє, а білоруси, українці – це частина російського етносу. Білоруси, українці – це росіяни, які зазнали впливів Польщі, Австро-Угорщини. На теоретичному, науковому рівні ця теорія оформляється у твердження про спільну східнослов'янську спадщину Київської Русі. Ця теорія на перше місце ставила імперські амбіції, а не індивіда з його неповторним світоглядом. Українська ідентичність з його неповторним світоглядом, психологією, культурою не визнавалась.

Навіть після розпаду російської імперії євразійська традиція не відмовляється від імперської ідеології і не ставить на перше місце гуманізм. В СРСР (Радянській Росії) змінюється не зміст, а форма євразійської культури. У Радянському Союзі росіяни вважались титульною нацією, бо несли всьому світу комуністичну ідею, а реалізовувалась ця ідея через генерального секретаря КПРС, батька всіх народів. Месіанська ідея, яка базується на ідеологічно-колективному світогляді в новій формі, де українцям відводилась роль молодшого брата, національної меншини на власних теренах.

Правда був період в СРСР у двадцятих роках XX століття, названий політикою непа та коренізації, які на теренах УРСР вилились в епоху „Відродження”. Яскравими представниками цієї епохи є ВАПЛІТЕ, до складу якої входили: А.Любченко, П.Панч, М.Йогансен, О.Слюсаренко, М.Куліш, М.Хвильовий, театр „Березіль” на чолі з О.Курбасом, представник модерної драми М.Куліш, школа художників Бойчуків, яка поєднувала традиційне і модерне в єдине ціле. Картина Кричевського на конкурсі у Бієнале зайняла перше місце, художні фільми О.Довженка визнані світовими шедеврами. Практично була створена самодостатня українська культура, яка не копіює ні європейську, ні російську культури.

У епоху відродження формується українська еліта. Еліта – це професіонали та патріоти, які здатні створити справедливую, ефективну соціальну структуру. Без еліти нація не може бути ефективною. „Чеський дослідник національних рухів Мирослав Гроч поділяв їх на рухи „великих” народів, які зберегли свою еліту, та „малих” народів на кшталт його власного, які втратили свою традиційну еліту і були змушені відбудовувати свої нації з нічого.” [5, с.12] Розстріляне українське відродження – це

нищення нашої неповторної еліти. «Згідно з цією схематичною класифікацією, попри свою чисельну перевагу над такими «великими» народами, як поляки чи угорці, українців можна було вважати найбільшою «малою» нацією Європи ...» [5, с.12] Крім того, базою звідкіля черпались кадри для української еліти було українське селянство. Тому українське селянство пройшло через голод – фізичне знищення, яке через колективізацію позбавило українців власної землі, а з нею економічної незалежності. Як наслідок українське суспільство пройшло через геноцид «Геноцид здебільшого розуміють як спробу знищити або завдати шкоди якій-небудь національній, етнічній, расовій або релігійній групі з метою злочинно змінити національний характер деякого регіону засобами, перерахованими у Конвенції про геноцид: вбивство членів цієї групи і навмисне створення для неї таких життєвих умов, які розраховані на цілковите або часткове фізичне знищення її...що у 1932-1933 рр. в Україні одночасно проводили дві кампанії. Одна з них мала на меті заморити людей голодом до смерті, забираючи у них продовольство, друга – завдати шкоди їхній культурі, забороняючи її здобутки і репресуючи тих, хто створював її ...» [5, с.92]

Наслідком такого геноциду була асиміляція українців та прийняття євразійських культурних цінностей. Ці цінності були чужими для українського суспільства, що вносило у життя індивідуальності та суспільства дисгармонію. На рівні індивідуальності зникає відчуття єдності з власним родом та нацією, внаслідок чого світогляд стає з індивідуально-персоналістичного, індивідуалістичним. У співвідношенні розуму, відчуттів, волі домінуючу роль починають грати відчуття, розум – другорядну роль, воля не грає навіть другорядної ролі, (зміни на рівні філософії серця). Внаслідок переваги відчуттів впертість стає психологічною рисою, а не цілеспрямованістю.

У житті суспільства індивідуальність з таким світоглядом на перше місце ставить власні амбіції і будь-яке їх подразнення веде до суспільних конфліктів та розколу суспільства. На превеликий жаль євразійська національно-культурна традиція не вийшла на рівень гуманізму, а продовжує сповідувати імперські амбіції та підтримувати асиміляцію українського світогляду, психології, культури.

У сучасному українському суспільстві в процесі історичного розвитку індивідуальність не тільки виховується у власній культурі, але зазнає впливів інших культур. В українському суспільстві найяскравіше проявляються впливи:

Європейська культура (західнохристиянська), яка починається з окатоличення поглядів Аристотеля Томою Аквінським, що призводить до того, що у співвідношенні розуму, відчуттів, волі домінуючу роль грає розум. Індивідуальність такою культурою виховується у раціоналізмі. А реалізується через професійну діяльність, яка дозволяє розкрити їй своє призначення у суспільстві, метою якої в сучасному європейському суспільстві є збагачення.

Євразійська культура (російська), яка формується з прийняттям основних принципів візантійської культури.-- це ідея богообраності або культурної вишесті (росіян), яка реалізується через колективізм та месіанську функцію керівника. У співвідношенні розуму, відчуттів, волі цієї культури домінуючу роль грають відчуття, розум грає другорядну роль при ослаблій волі. У центрі світогляду, сформованого такою культурою, стоїть колектив з ідеологією (богообраності або культурної вишесті). Індивідуальність такої культури – це прояв його

богообраності або унікальності культури, метою якої є досягнення влади в євразійському суспільстві.

Українська культура починає формуватися за часи арийсько – трипільської цивілізації, розвивається у Київській Русі (Софійне християнство – філософія серця), Козацькій державі та підтримується через діяльність Г.Сковороди, Т.Шевченка і представників інтелігенції XIX – XX століть. Сприйняття існуючого світу, суспільства, індивідом у цій культурі відбувається через поєднання відчуттів, розуму в єдине ціле та реалізацію цієї єдності через сильну волю індивіда. На рівні психології це породжує цілеспрямованість. Світогляд у цій культурі на перше місце ставить індивідуальність, яка відчуває та розуміє єдність зі своїм родом та нацією (персоналізм), тому він є індивідуально - персоналістичним, найвищим проявом якого є інтуїція. Процес реалізації індивідуальності в українській культурі починається через самопізнання, продовжується завдяки сродній праці, завершується через заняття тієї соціальної ніші, яка відповідає його здібностям або таланту, метою якої є творення власного світу, як дієвої складової української культури, суспільства.

Саме культура має найбільший вплив на формування цінностей, які є основою гармонії суспільства, особистості, індивідуальності. Культура у XX – XXI ст. може вирішувати проблеми суспільства тільки тоді, коли її цінності базуються на гуманізмі. Коли в цінностях, сформованих культурою, на перше місце ставляться власні амбіції (кланові або імперські) а не гуманізм, то суспільство об'єднується шляхом насильства. А в стосунках з іншими суспільствами на перше місце ставить свої імперські цінності та нав'язує їх силою. Тільки коли суспільство навчиться вирішувати свої проблеми на основі гуманізму, тільки тоді гармонія стає базою його цінностей.

Для українського суспільства однією з таких проблем є відносини між Північчю - Заходом та Півднем - Сходом. Українське суспільство, об'єднане українською ідентичністю: це цілеспрямованість на рівні психології, індивідуально - персоналістичний світогляд, свій шлях реалізації індивіда, який передбачає самопізнання з метою узнати свої здібності, розвивати їх через сродну працю, виведення своїх здібностей на рівень таланту через сродну працю, зайняття на основі цього своєї соціальної ніші й творення власного світу.

Українська ідентичність є основою українського суспільства, в межах якої є свої особливості, які найкраще розкриваються у двох регіонах: Галичині, Донецьку. Їх особливості починають формуватися з XIX ст. Так в Галичині за часи Австро - Угорської імперії відбувається лібералізація життя. У той же час в Російській імперії забороняється українська мова, а українців як нації офіційно не існує. Тому Грушевський, Драгоманов, не маючи можливості розвивати українську культуру в межах Російської імперії, переїжджають у Галичину, де сприяли створенню «Просвіти» та кооперативів серед українського селянства, в результаті Галичина стає центром визвольного руху України. У той же час по перепису проведеного Російською імперією 1897 року все населення Донецька незалежно від їх національності записали росіянами. Саме в межах Російської імперії та СРСР проводилась політика асиміляції через репресії, геноцид. Галичина попадає під владу СРСР значно пізніше, переживає репресії, але не знає геноциду на відміну від Донецька.

Тому сучасні соціологічні дослідження установили, що для Півночі - Заходу велику роль грає націоналізм, для Півдня - Сходу домінуючу роль грає соціальне. „Є регіони (Захід і Центр), де нація і національні ідентичності справді є центральними категоріями, і є регіони (Південь і Схід), де центральне місце займають соціальні ідентичності (робітників і пенсіонерів).”[2, с.335] Націоналізм, який спирається на гуманізм, передбачає будівництво нації, де велику роль грає окремий індивід. Націоналізм без гуманізму породжує шовінізм.

Соціальне питання виконує свою функцію ефективно у суспільстві, коли базується на гуманізмі. Гуманізм – це визнання індивіда найвищою цінністю суспільства, повага до його здібностей, створення умов для його самореалізації. Коли гуманізм стає основою соціальної політики, це приводить до забезпечення нормального життєвого рівня для всіх представників даного суспільства і розвитку економіки на принципах ринкової економіки з соціальними гарантіями. Соціальна політика в умовах ринкової економіки, яка не орієнтується на гуманізм, породжує у суспільстві з одного боку збагачення окремих індивідів та формування олігархічного капіталізму, з іншого – розорення частини населення.

Тому вирішення соціальних і національних проблем українського суспільства на основі гуманізму є одним із кроків, який посилює роль гуманізму в українській ідентичності. І тільки після цього наша українська національна ідентичність може стати основою гармонії українського суспільства.

Висновки. Шлях до гармонії українського суспільства лежить через гуманізм, який реалізується на основі національної ідентичності, проявами якої є індивідуально-персоналістичний світогляд (філософія серця), у психології – цілеспрямованість, в релігії – Софійне християнство, у культурі гуманізм через розуміння неповторного відчуттів призначення нації та індивіда, ринкова економіка з соціальними гарантіями, політика – демократія. Український світогляд – це гармонійне поєднання відчуттів і розуму у єдине ціле та реалізація цієї цілісності через волю даної людини. Такий світогляд розвиває індивідуально – персоналістичне сприйняття світу, вищим проявом якого є інтуїція. На рівні психології такий світогляд формує у індивіда цілеспрямованість. Індивідуальність при такому світогляді спочатку пізнає саму себе, розбирається в своїх задатках, здібностях, потім через сродну працю розвиває свої здібності, й, зайнявши соціальне становище, яке відповідає його здібностям, повністю їх реалізує і стає щасливою, метою якої є творення власного світу, як дієвої складової української культури, суспільства.

Література:

1. Ігор Каганець. Нація золотих комірців. Психологічна концепція України. – Тернопіль: Мандрівці, 2008 – 208 с.
2. Ярослав Грицак. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. – К.: Критика, 2011. – 350 с.
3. Раїса Іванченко. Історія без міфів: Бесіди з історії укр. державності: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2 – ге вид., переробл. і допов. – К.: МАУП, 2007. – 624с.
4. Іларіон, митрополит. Про Закон Мойсеєм даний і про Благодать та Істину в Ісусі Христі втілених. – К.: МАУП, 2004. – 176 с.
5. День і вічність Джеймса Мейса / За загальної редакції Л.Івшиної. – Видання перше. К.: ЗАТ «Українська прес-група», 2005. – 448 с.

Ганаба С. А.

кандидат философских наук, докторант Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова (г. Киев)

ХОЛИСТИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ «УМ-ТЕЛО» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Развитие телекоммуникационных, компьютерных, сетевых и других технологий способствуют кардинальным изменениям во всех сферах жизни общества. Они играют существенную роль в создании нового социокультурного порядка, значительно меняя стиль и смысл человеческого бытия. Высокая динамика жизни, интенсивная экономическая и культурная интеграция, развитие медийной среды, новый характер отношений между личностью и государством требуют от человека не только умения адаптироваться к изменениям, но и отыскивать адекватные способы самореализации, возможности для выстраивания траектории собственного развития относительно реалий времени.

Значительную роль в поисках мировоззренческих ориентиров человека играет сфера образования. Она как продукт и спутник культурно-цивилизационного развития человечества должна предложить адекватные ответы на вызовы современности, сформировать определенные социокультурные ценности, которые определяют «дух эпохи». Уловить пульсацию времени образование может в условиях развития внутреннего потенциала человека, учитывая его личностную, индивидуальную природу.

Вызовы современной высоко технологической эпохи требуют от человека развития поисковых интенций, способности самостоятельно принимать решения в непредсказуемых ситуациях, умения своевременно отказываться от устарелых идей и концепций. Речь идет о формировании человека новой формации, которому свойственны новое мышление, новые ощущения, новая интуиция, новые адекватные способы видеть себя и окружающий мир. Ведь насколько в человеке развито творческое начало, настолько высоким у него будет уровень культуры и возможности сберечь свою идентичность, адаптироваться в условиях современности, приумножить духовный и интеллектуальный потенциал общества. Поэтому образование должно ориентироваться не только на информационные, научные, нормативные стороны личности, но и на составные, которые сфокусированные на познавательных, эмоциональных, психологических возможностях индивидуального, а не абстрактного человека. Образование рассматривается как познавательно-практическая деятельность, которая призвана раскрыть весь спектр его внутреннего потенциала, выявить многогранность и сложность его личности, продемонстрировав его как сложную духовно-душевную-телесную личность (Н. Бердяев). Таким образом, перед современным образованием вырисовывается проблема осмысления человека как целостной системы, которая постоянно развивается и меняется. Вопросы саморазвития личности, учетывание ее уникальности и индивидуальности сегодня определяются как приоритетные в развитии образования.

По своей природе человек является множественным единством, он «как точка голограммы, несет в себе космос» [3, с. 52]. Обращая внимание на это обстоятельство Е. Морен пишет: «Нам надлежит также понять, что всякий человек, даже самый заурядный в самых банальных ситуациях жизни, создает в себе некий огромный мир. Он несет в себе свою внутреннюю множественность, свои виртуальные индивидуальности, бесконечность химерических персонажей, полиэкзистенцию в реальном и воображаемом, во сне и наяву, в повиновении и нарушении, в явном и тайном, в личиночном кишении в своих потаенных пещерах и в бездонных пучинах. Каждый содержит в себе галактики грез и фантастических образов, неутоленные порывы желаний и любовных страстей, бездны несчастий, безмерности ледяющего безразличия, сияния пламенных светил, приливы ненависти, помутнения разума, молнии ясности, вспышки безумия...» [3, с. 52]. Однако вся многогранность и разносторонность человеческого существа и его проявлений сплетена, она создает некую единую человеческую ткань, создает мир человеческого бытия, то есть является связью между единством и множественностью. Такое понимание требует целостного взгляда человека на мир, понимание, познание его во всей многогранности проявлений и понимание человека как сложной, многогранной целостной субстанции.

Экзистенциальная природа человека выражается и действует в комплексе и воспринимается в комплексе. В настоящем познании человеческой души существенным являются не элементы, а «целостность», «структура». Как утверждает психолог С. Бaley, существенное понимание человеческой психики является возможным при основательном изучении соматического развития. Именно исследования в этой сфере, по его мнению, помогут пролить определенный свет на развитие психической сферы [1, с.349]. Значительную роль во взаимодействии конкретной личности с миром объективной реальности играют не только языковые, культурные, генетические особенности индивида, но и природа и специфика организации телесности.

Личность не лишена ментально-телесных характеристик. Мыслительные процессы происходят в теле, они телесно обусловлены. Тело является источником идей, мыслей и поступков. Мы не можем жить и развиваться, нивелируя телесность. Так, некоторые наши мысли заставляют нас покраснеть или побледнеть, биться учащенно сердце, вызывают отдышку или дрожь в теле и т. д. Мы думаемо, чувствуем нашими телами, особенно теми их частями, из которых состоят мозг и нервная система. Телесность обуславливает параметры восприятия человека человеком.

Необходимо отметить, что традиционные теоретико-познавательные исследования проблему телесности считали дополнительной и второстепенной. Маргинальное положение тела в гуманитарных исследованиях представляло человека как механическое устройство, лишенного чувственности и эмоциональности. Формы мыслительной активности рассматривались изолированно, что, в конечном счете, презентировало человека, как «одну большую, чрезвычайно загруженную голову, отягощенную незначительным (с т. з. анализа процессов познания) и мало, что решающим телом» [2, с. 11]. Так, в эмпиризме Ф. Бекона полученные определенные чувственные данные потом поддаются четкому рациональному анализу проверке, и лишь потом обобщаются. В исследованиях представителей Баденской школы неокантеанства В. Виндельбанда и П. Риккера существует четкое

разделение на «науки о духе» и «науки о природе». Именно в таком разделении существует противопоставление физического (природного, телесного) и духовного (интеллектуального, разумного).

Отрицает традиционное понимание процессов познание телесно-ориентированный подход. Именно он позволяет построить целостную картину когнитивных процессов, в которых мозг рассматривается не как основа познавательных процессов, а только как его составная, как часть тела. Телесно-ориентированный подход как исследовательское направление эпистемологии возникло в 90-х годах XX века. Его фундаментальные основы были заложены биологом и философом Франциско Варелю. Исследователь советовал отказаться в познании мира человека и окружающей среды от разделения на ум и тело, от подчинения телесности духовной, интеллектуальной составляющей когнитивных процессов. Именно двойственность не позволяет посмотреть на человека как сложную целостную организацию и ведет к ее расчлениению, дроблению, раздвоению и т.д. Представители этой концепции Р. Брукс, Э. Кларк, М. Митчел, Э. Томпсон, Р. Шустерман и другие считают, что интеллект проявляется в способности взаимодействия с реальным миром, а также в адекватном ответе на изменяющиеся условия внешней среды [2, с. 25]. Человек мыслит не только мозгом, он мыслит и чувствует всем своим телом. Мозг, тело и сознание (психика) рассматриваются как единая система восприятия человеком себя и окружающего мира. Таким образом, тело служит символом человеческой ценности. Уважение к достоинству человеческого тела составляет часть нашего внимания к личности как сложной, целостной и уникальной.

Неправильная оценка и неучитывание телесности может привести к не полным, поверхностным и даже ошибочным суждениям и результатам. Холистическая связь «ум-тело» должна анализироваться недualmente: «сознание отелеснено, а тело одухотворено, в нем живет дух и оно живет духом, благодаря духу» [2, с.12]. Телесность анализируется как сфера локализации когнитивных, ментальных, психических состояний, которые проявляют себя на разных уровнях телесной организации.

Учитывание в учебном процессе целостной, сложной природы человека свидетельствуют с тенденцией антропологизации знаний как формы информации для человека, открытого человеком и рефлексирующего человека. Образование сосредотачивается на культурной трансформации личности, а не ее социальной адаптации. Обращая внимание на это обстоятельство, Р. Шустерман утверждает, что «поскольку тело – одно из существующих и значимых измерений нашей человечности, его необходимо признать ключевым предметом гуманитарного исследования и знания, основанного на опыте» [4, с. 52]. По мнению исследователя, организация и реализация образовательного процесса в контексте холистической связи «ум-тело» расширит способности человека в познании мира и самоусовершенствовании себя [4, с. 52]. Например, организация образовательного процесса в древних восточных школах обращала внимание на телесность человека. Гармония тела и духа, интеллектуального, физического, психического начала достигалась с помощью упражнений дыхательной гимнастики, йоги, боевых искусств и т.д. Знания, которые постигались и рождались в процессе обучения, являлись частью внутреннего мира тех, кто учился и кто учил, их интересов, целей, ценностей, которые не сводились к

единому, определенному значению, а предусматривали новые размышления, идеи и т. д.

Телесные детерминанты мыслительной деятельности дают возможность презентировать сферу образования как среду развития человека, его индивидуальности, раскрытия его потенциальных возможностей и характеристик. Построение образовательного процесса на основе многомерной, сложной природы человека является не только истинно гуманным, но и перспективным в реалиях изменчивой современности. Сфера образования рассматривается как среда развития человека, его внутреннего потенциала, индивидуальности, человеческих возможностей и характеристик. Возможность «внутреннего доступа» к миру другого человека, делает его мир более открытым. Это обстоятельство свидетельствует о свободе в выборе способов личностного отношения в другим людям и к миру в целом.

Реализация концептуальной идеи «мыслить через тело» позволяет рассматривать образование не только как истинно гуманную сферу, но перспективную в реалиях изменчивой современности. Сфера образования не ограничивается только рациональными методами познаниями, она включает в себя иррациональные, асоциативные, интуитивные и другие формы скорее проживания, а не знания истины. В таких условиях образование разрешает обратиться к опыту конкретной персоны, ее системы ценностей, что презентируют ее внутренний мир.

Литература

1. Балеі С. Психологія віку дозрівання / Стефан Балеі // Збір. праць: у 5-ти т. і 2 кн. – Т.2. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2009. - С. 316- 450.
2. Бескова И. А. Природа и образы телесности. / И. А. Бескова, Е. Н. Князева, Д. А. Бескова – М., Прогресс-Традиция, 2011. – 456с.
3. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач / Э. Морен // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – С.24-96.
4. Шустерман Р. Мыслить через тело: гуманитарное образование / Р. Шустерман // Вопросы философии. – 2006. - №6. – С. 52- 67.

